

УДК 37.037

**СПЕЦІАЛЬНА ВАЛЕОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ
ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА МІСЦЕ В
СТРУКТУРІ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

Жалій Р. В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
Україна, Полтава

У статті висвітлюються особливості термінологічного визначення поняття «спеціальна валеологічна компетентність» та розглядається її місце в системі предметних компетентностей студентів технічного університету. Автор розглядає спеціальну валеологічну компетентність студентів технічних університетів як складову їхньої життєвої компетентності, одним із можливих шляхів формування якої є професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх фахівців технічних напрямів підготовки. Спеціальна валеологічна компетентність знаходить свій вияв у знаннях і навичках, ґрунтовній мотивації до занять фізичною культурою і спортом, активній рекреаційній та руховій активності. Власний приклад та організаторські здібності, які формуються у процесі формування валеологічної компетентності, спрямовані на оздоровлення себе і своїх близьких, родичів, знайомих, колег. Процес формування спеціальної валеологічної компетентності студентів технічних вишів має свою специфіку в порівнянні з іншими напрямками підготовки, адже особливості майбутньої професійної діяльності вимагають від викладача фізичного виховання максимальне врахування специфіки їхнього фаху та кваліфікації при подальшому майбутньому працевлаштуванні.

Ключові слова: загальна компетентність, здоров'язбереження, предметна компетентність, рекреація, спеціальна валеологічна компетентність.

Senior Lecturer, Zaliy R.V. Valeological special competence of students of technical universities in Ukraine: the concept and in the structure of subject competences future professionals/ Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava National Technical University, Ukraine, Poltava.

The article highlights the features of terminological definition of «special valeological competence» and considered its place in the subject competence of students of technical university. The author considers special valeological competence of students of technical universities as part of their everyday competence, one of the possible ways of formation which is professionally applied physical training of future specialists technical training areas. Special valeological competence is manifested in knowledge and skills, thorough motivation in physical education and sport, active recreation and motor activity. By example and organizational skills, which are formed in the formation valeological competence aimed at improving themselves and their loved ones, relatives, friends, colleagues. The formation of special competence valeological students of technical universities has its own specificity compared to other areas of training, because the features of future careers require physical education teacher maximum consideration of the specifics of their profession and qualifications in the further future employment.

Key words: general competence, zdorov'yazberezhennya, subject competence, recreation, special valeological competence.

Вступ. На порядку денному сучасного суспільства постають проблеми, пов'язані з різким погіршенням здоров'я населення нашої країни, поширення серцево-судинних захворювань, які посідають перше місце серед причин смертності українців. Така сумна статистика має прямо пропорційну залежність зі станом розвитку масового спорту, рівнем рухової активності молоді та зрілого населення, недостатньою увагою держави до організації

спортивно-масової та рекреаційно-оздоровчої роботи в колективах фізичної культури й навчальних закладах, за місцем проживання особи чи її відпочинку. Йдеться про рівень валеологічної культури людей та їхню валеологічну компетентність. Це особливо стосується підростаючого покоління, від потреб і звичок яких в юнацькому віці залежить їхнє подальше життя, дозвілля, здоров'я.

Такі питання порушують у своїх дисертаційних роботах низка сучасних вчених. У науковому дослідженні Базильчук В. висвітлюються організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу [1]. Увагу Бондаренко О. привертають особливості формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів [2]. Гладошук О. визначає педагогічні умови вдосконалення культури й зміцнення здоров'я студентів в системі фізичного виховання в сучасному виші [3]. У статті Жалій Р. охарактеризовано сучасний стан формування валеологічної компетентності студентів технічних університетів [4]. А в науковому доробку Хоменка С. розглядаються особливості критеріїв та рівнів валеологічної компетентності вчителів фізичної культури [5]. При визначенні особливостей сучасного освітнього простору звертаємося до основного нормативного документу – Закону України «Про вищу освіту» [6]. У контексті нашого дослідження важливими видаються одноосібні та колективні праці національних експертів з реформування освіти під керівництвом Рашкевича М., підготовлені в рамках реалізації проекту Тьюнінг та «Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя» [7-10].

Незважаючи на посилену увагу до окреслених проблем, констатуємо відсутність комплексного дослідження, предметом якого стали б особливості формування валеологічної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у технічному вищому навчальному закладі. Ця тема набуває дедалі більшої актуальності через значне погіршення здоров'я сучасної

молодої людини, а на фоні країн Європейського Союзу Україна виглядає вкрай непривабливо. Так, порівняно з країнами Європи, смертність населення в Україні практично вдвічі вища (у 2014 році – 14,7 випадку на 1000 населення проти 6,7 в країнах – членах Європейського Союзу). За роки незалежності (1991 рік – початок 2014 року) Україна втратила понад 6,5 мільйона населення (за даними Державної служби статистики України – 6,518 мільйона).

Метою нашої статті є розкриття поняття й місця серед предметних компетентностей такого їх виду як спеціальна валеологічна компетентність студентів технічних університетів. Розглянемо понятійно-категоріальний апарат проблеми й поглянемо на основні підходи до визначення ключового її терміну. У своєму дисертаційному дослідженні Бондаренко О. у своєму дисертаційному дослідженні окрім понять «валеологічна культура», «культура здоров'я», «валеологічна компетентність» в науковий обіг вводить поняття «здоров'язберігаюча компетентність особистості» як компетентність у веденні здорового способу життя, яка є інтегральною, динамічною рисою особистості [2, с.6]. У низці нормативних документів наголошується на збереженні і зміцненні здоров'я людини в органічній єдності всіх його складників, виховання у представників різних поколінь свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, формування здорового способу життя [6]. Особливо це стосується підготовки студентів технічних університетів, яких у професійному плані не орієнтують на оздоровчу діяльність та культуру здоров'язбереження. Тому постає нагальна потреба формування у студентів технічних університетів спеціальної валеологічної компетентності, що сприятиме відповідальному ставленню до свого здоров'я та здоров'я інших як визначальної людської цінності. У цьому контексті саме в умовах професійно-прикладної фізичної підготовки в технічному університеті можливе створення теоретичних та методичних основ ефективного формування спеціальної валеологічної компетентності

майбутніх фахівців в умовах технічного вишу, які в подальшій професійній діяльності будуть зорієнтовані на здоров'язбереження.

Спеціальну валеологічну компетентність студентів технічних університетів розглядаємо як складову їхньої життєвої компетентності, одним із можливих шляхів формування якої є професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх фахівців технічних напрямів підготовки. Спеціальна валеологічна компетентність знаходить свій вияв у знаннях і навичках, ґрунтовній мотивації до занять фізичною культурою і спортом, активній рекреаційній та руховій активності. Власний приклад та організаторські здібності, які формуються у процесі формування спеціальної валеологічної компетентності, спрямовані на оздоровлення себе і своїх близьких, родичів, знайомих, колег та ін. [4, с.126]

Процес формування спеціальної валеологічної компетентності студентів технічних вишів має свою специфіку в порівнянні з іншими напрямками підготовки, адже особливості майбутньої професійної діяльності вимагають від викладача фізичного виховання максимальне врахування специфіки їхнього фаху та кваліфікації при подальшому майбутньому працевлаштуванні.

Відповідно до Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя компетентність (Competence) – це здатність використовувати знання, навички та особисті, соціальні та/або методологічні здатності в роботі або навчанні, а також у професійному та особистісному розвитку [7, с.69]. Набуття компетентностей є метою усіх освітніх програм. Розрізняють предметні компетентності (які є специфічними для галузі знань), є загальні (спільні для будь-якої програми). Ми з'ясували, що на думку Рашкевича М., компетентності є динамічним поєднанням знань, розуміння, навичок, умінь та здатностей. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах. Відмінність між результатами навчання та компетентностями полягає в тому, що перші формуються викладачами на

рівні освітньої програми, а також на рівні окремої дисципліни, а компетентності набуваються особами, що навчаються. Він деталізує, що до спеціальних (subject related) відносяться компетентності, які є специфічними для даної предметної області (галузі/напрямку/дисципліни); безпосередньо пов'язані із спеціальними знаннями у предметній області; визначають профіль програми, тобто роблять її індивідуальною, істотно відмінною від інших програм. Загальні (generic) компетентності – знання, розуміння, навички та здатності, якими студент оволодіває у рамках виконання певної програми навчання, але які мають універсальний характер [9].

Передбачаються 3 групи загальних компетентностей: інструментальні компетентності: когнітивні (пізнавальні) здатності, технологічні здатності та лінгвістичні здатності; міжособистісні компетентності (індивідуальні здатності типу соціальних навичок (соціальна взаємодія та співпраця); системні компетентності (уміння та навички, що стосуються систем в цілому (поєднання розуміння, сприйнятливості та знань; потрібні попередньо надбані інструментальні й міжособистісні компетентності).

Вкажемо, що поки що такого виду компетентності не визначається відповідно до нових стандартів освіти. Тому ми наполягаємо на необхідності включення спеціальної валеологічної компетентності до предметних компетентностей майбутніх фахівців технічних спеціальностей в контексті новел освітнього законодавства.

Розглядаючи обрану проблему, вкажемо про теоретичні підходи С.Хоменка, котрий визначив такі рівні професійної компетентності: організаційний, функційний, особистісно-діяльнісний [5, с.192]. Обравши за основу такий підхід, визначимо його якісні характеристики. Так, особистісний рівень визначаємо як вияв індивідуально-особистісних якостей студентів, що обумовлених характером їхньої майбутньої діяльності. Функційний рівень передбачає наявність в особи високої працездатності, вміння мобілізувати необхідні фізичні і психічні ресурси для реалізації

діяльності. Критеріями валеологічної компетентності на цьому рівні є: володіння основами конкретного виду спорту; вміле оперування засобами, формами й методами навчання, вміннями застосовувати знання на практиці (елементарно сформувати команди для гри у волейбол під час відпочинку). Особистісно-діяльнісний критерій визначає готовність як цілісний прояв усіх сторін особистості, що дає можливість ефективно виконувати свої функції в якості організатора чи учасника рекреаційних заходів. Звісно, що кожен із трьох охарактеризованих рівнів не обов'язкових для кожного зі студентів технічного вишу, проте їх розглядаємо як кінцеву мету спільної діяльності в процесі формування спеціальної валеологічної компетентності.

Нагадаємо, що оволодіння студентами навичками ведення здорового способу життя відбувається в результаті проведення спеціалізованих тренінгів, проблемних лекцій, ділових ігор, дискусій. Тобто йдеться про різні форми виховної, екскурсійно-туристичної, фізкультурно-оздоровчої діяльності. Під час проведення вікторин, інтелектуальних ігор, змагань, екскурсій студенти поглиблюють знання про взаємозв'язок суспільних і природних процесів, про значення природоохоронних заходів для збереження життя та здоров'я і формах посильної участі в них кожного, набувають суб'єктний досвід розумної природоохоронної діяльності та забезпечення збереження свого здоров'я за допомогою ресурсів здоров'язберігаючого середовища. Позааудиторна робота зі студентами може проводитися з організації діялісно-орієнтованого простору, що дозволяє студентам виявляти валеологічну компетентність через організаційно-режимні моменти в дозвільній позааудиторній діяльності, створення і підтримка атмосфери психологічного комфорту в малих групах та об'єднаннях за інтересами, використання психо-терапевтичних прийомів в індивідуальній та груповій роботі.

Висновки. На основі проведеного дослідження приходимо до висновку про необхідність звернення особливої уваги до культури

здоров'язбереження, повернення моди до здорового способу життя, рухової активності, інтенсивного дозвілля. Молодим людям в першу чергу слід привити потребу в цьому, виховати почуття обов'язку перед собою, родиною, громадою, колективом за свій спосіб життя, заняття фізичною культурою та спортом. Для цього слід включити до предметних компетентностей студентів технічних університетів окремий її вид – спеціальну валеологічну компетентність.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень вбачаємо такі:

- підготовка переліку предметних компетентностей для майбутніх фахівців різних спеціальностей та запровадження дотичних до спеціальної валеологічної компетентності навичок та здібностей з урахуванням подальшого фаху молоді людини;
- вивчення досвіду інших країн в питанні формування культури здоров'язбереження та її пропагування в суспільстві.

Література:

1. *Базильчук В.Б. Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / В.Б. Базильчук. – Львів, 2004. – 43 с.*
2. *Бондаренко О.М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки. : Дис... канд. наук: 13.00.04 – 2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344325.html>.*
3. *Глагощук О.Г. Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів в системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.*

- 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)». – К., 2008. – 24 с.
4. Жалій Р.В. Формування валеологічної компетентності студентів технічних ВНЗ України: сучасний стан та перспективи // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» зб. наукових праць / За ред. Г.М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. – Випуск 3К 2 (71) 16. – С. 126 – 128. (фахове видання).
  5. Хоменко С. Критерії і рівні професійної компетентності вчителя фізичної культури // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – № 4 (Ч.1). – С. 191-196.
  6. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
  7. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система : довідник користувача / пер з англ. : за ред.. д-ра техн.. наук, проф.. Ю.М.Рашкевича та д-ра пед. наук, доц. Ж.В.Таланової. -2-ге вид. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 106 с.
  8. Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pehea.in.ua/ievropeyska-ta-nacionalna-ramka-kvalifikaciy-nrk-vishchoyi-osviti-vo/1ramka-kvalifikaciy-iervo>.
  9. Рашкевич Ю.М. Компетентнісний підхід у побудові освітніх програм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/Downloads/Competence_Approach_Rashkevych_Nov.2014.pdf.
  10. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М.Захарченко, В.І.Луговий, Ю.М.Рашкевич, Ж.В.Таланова / За ред. В.Г.Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

References:

1. Bazyl'chuk V.B. *Orhanizatsiyni zasady aktyvizatsiyi sportyvno-ozdorovchoyi diyal'nosti studentiv v umovakh vyshchoho navchal'noho zakladu: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. nauk iz fizychnoho vykhovannya i sportu: spets. 24.00.02 «Fizychna kul'tura, fizyчне vykhovannya riznykh hrup naseleennya» / V.B. Bazyl'chuk. – L'viv, 2004. – 43 s.*
2. Bondarenko O.M. *Formuvannya valeolohichnoyi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh universytetiv u protsesi profesiyanoi pidhotovky. : Dys... kand. nauk: 13.00.04 – 2008 // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344325.html>.*
3. Hladoshchuk O.H. *Pedahohichni umovy vdoskonalennya kul'tury zmitsnennya zdorov"ya studentiv v systemi fizychnoho vykhovannya u vyshchomu navchal'nomu zakladi: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 «Teoriya ta metodyka navchannya (fizychna kul'tura, osnovy zdorov"ya)».* – K., 2008. – 24 s.
4. Zhaliy R.V. *Formuvannya valeolohichnoyi kompetentnosti studentiv tekhnichnykh VNZ Ukrayiny: suchasnyy stan ta perspektyvy // Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P.Drahomanova. Seriya #15. «Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury / Fizychna kul'tura i sport» zb. naukovykh prats' / Za red. H.M. Arzyutova. – K. : Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2016. – Vypusk 3K 2 (71) 16. – S. 126 – 128. (fakhove vydannya).*
5. Khomenko S. *Kryteriyi i rivni profesiyanoi kompetentnosti vchytelya fizychnoyi kul'tury // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. – 2011. – # 4 (Ch.1). – S. 191-196.*
6. *Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» vid 01 lypnya 2014 roku. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www.rada.gov.ua.*
7. *Yevropeys'ka kredytna transferno-nakopychuval'na systema : dovidnyk korystuvacha / per z anh. : za red.. d-ra tekhn.. nauk, prof..*

- Yu.M.Rashkevycha ta d-ra ped. nauk, dots. Zh.V.Talanovoyi. -2-he vyd. – L'viv : Vydavnytstvo L'vivs'koyi politekhniky, 2015. – 106 s.*
8. *Yevropeys'ka ramka kvalifikatsiy dlya navchannya vprodovzh zhyttya. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://lpehea.in.ua/ievropeyska-ta-nacionalna-ramka-kvalifikaciy-nrk-vishchoyi-osviti-vo/Iramka-kvalifikaciy-iepvo>.*
9. *Rashkevych Yu.M. Kompetentnisnyy pidkhid u pobudovi osvitnikh prohram. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : file://C:/UsersDownloads/Competence_Approach_Rashkevych_Nov.2014.pdf.*
10. *Rozroblennya osvitnikh prohram. Methodychni rekomendatsiyi / Avt.: V.M.Zakharchenko, V.I.Luhovyy, Yu.M.Rashkevych, Zh.V.Talanova / Za red. V.H.Kremenya. – K. : DP «NVTs «Priorytety», 2014. – 120 s.*